

II.

Városok Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 1950-től napjainkig³²

³² A fejezet megírásához felhasznált források: Kiss Lajos: Földrajzi nevek etimológiai szótára I–II. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988; Gyalay Mihály: Magyar igazgatástörténeti helységlexikon. TIT Nyomda, Budapest, 1989; A magyar településhálózat területszervezési változásai 1945 és 1990 között. Összeállította és a bevezetőt írta: Petrikné Vámos Ida. Magyar Országos Levéltár, Budapest, 1996; Magyarország helységnevtára 1944. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1944; Magyarország helységnevtára 1952. Statisztikai Kiadóvállalat, Budapest, 1952; Magyarország helységnevtára 1956. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1956; Magyarország helységnevtára 1962. Statisztikai Kiadó Vállalat, Budapest, 1962; Magyarország helységnevtára 1967. Statisztikai Kiadó Vállalat, Budapest, 1967. A Magyar Népköztársaság helységnevtára 1973. Statisztikai Kiadó Vállalat, Budapest, 1973; A Magyar Népköztársaság helységnevtára 1985. Statisztikai Kiadó Vállalat, Budapest, 1985; A Magyar Köztársaság helységnevtára 1995. KSH, Budapest, 1995; A Magyar Köztársaság helységnevtára 2003. KSH, Budapest, 2003; A Magyar Köztársaság helységnevtára 2009. január 1. KSH, Budapest, 2009; A Magyarország közigazgatási helységnevtára 2016. január 1. KSH, Budapest, 2016. Továbbá: Pártállam és megyerendezés 1949–1950. Dokumentumok az önálló Zemplén megye megszüntetéséről Közzéteszi: Bolvári-Takács Gábor = Zempléni Múzsá, III. évf. 3. szám, 2003. ősz, 78–93. o.



A negyvenes évek végére – az ismert politikai változások következtében – a sztálini típusú centralizációs modell vált a magyar államigazgatási rendszer alapelvévé. Az 1949. évi megyerendezést előkészítő belügyminisztériumi bizottság álláspontját a testület két tagja közzé is tette. Mint írták: „A rendelet lényege abban foglalható össze, hogy megszünteti a megyék területében és lélekszámában eddig fennállott nagy aránytalanságokat, tervszerűtlenségeket és az egységes szempontok hiányát. Figyelemmel van az egyes területrészek természeti adottságaira, a közlekedési viszonyokra, a megyeszékhely központi jellegére és vonzó hatására, fejlődési lehetőségeire és a gazdasági tényezőkre, melyek a marxizmus-leninizmus elvei szerint minden más tényezőt fontosságban megelőznek. (...) A megyék számának csökkenése elsősorban arra vezethető vissza, hogy a minisztertanács a Horthy fasizmus revizionista politikájának eredményeként létrejött csonka megyéket (...) megszüntette. Ezek a határ menti megyék területük kicsinyége, lakosságuk csekély száma, de főleg gazdasági lehetőségük korlátozott volta miatt eleve életképtelenek voltak. A revizionista-sovinizta propaganda szülte őket és tartotta fenn annak dacára, hogy létezésük gazdasági, igazgatási és más szempontokból egyaránt sok kárt jelentett. (...) A tervszerű, központi elvek szerint irányított szervezés ki fogja küszöbölni államigazgatásunkból a (...) súlyos hibát (...) amely lehetetlenné tette az igazgatási tevékenység koordinálását. (...) Az új megyehatárok mellett (...) sikerült megvalósítani azt a követelményt, hogy középmegyéket hozzunk létre.”³³

A megyerendezést elrendelő kormányrendelet 1949. december 14-én jelent meg. Megfogalmazása szerint: „Borsod-Abaúj-Zemplén megye területe – a Heves megyéhez csatolt Borsodszemere, Egerfarmos, Noszvaj, Novaj, Szihalom nagyközségek és a szilvásváradí körjegyzőséghez tartozó községek kivételével – Borsod-Gömör megye jelenlegi területét, továbbá Abaúj és Zemplén megyék jelenlegi területét, valamint Szabolcs megyéből a prügnyi, csobaji, tiszaladányi és kenézlői körjegyzőséghez tartozó községeket és Viss nagyközséget foglalja magába.”³⁴ Az új megye közigazgatási átszervezése, a járások kijelölésével egyidejűleg, 1950. március 16-án zárult le, e napon lépett hatályba a vonatkozó belügyminiszteri rendelet.³⁵ A folyamat végére az ún. „első tanács törvény” tett pontot.³⁶

A járások beosztása Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 1983-ig hat alkalommal módosult.³⁷ Fordulópontot jelentett az 1983-as esztendő, amelynek végével megszüntették a magyar közigazgatás alapintézményének számító járásokat, létrehozva helyette a városkörnyék-rendszert.³⁸ A területi beosztást a kollektív államfő szerepét betöltő Elnöki Tanács külön szabályozta. Ennek alapján 1984. január 1-től Borsod-Abaúj-Zemplén megyében kilenc városkörnyék (Encs, Kazincbarcika, Leninváros, Mezőkövesd, Miskolc, Ózd, Sárospatak,

³³ Katona János – Szamel Lajos: A megyék új határai = Állam és Közigazgatás, I. évf. 1949. 7–8. szám, 480–489.o.

³⁴ 4.343/1949. (XII.14.) M.T. rendelet a megyék nevének, székhelyének és területének megállapítása tárgyában

³⁵ 5.201/11/II–1/1950. (III.12.) B.M. rendelet a megyék nevének, székhelyének és területének megállapításáról szóló 4.343/1949. (XII.14.) M.T. rendelet egyes rendelkezéseinek hatálybaléptetése és végrehajtása tárgyában

³⁶ 1950. évi I. törvény a helyi tanácsokról = Magyar Közlöny – Törvények és Törvényerejű Rendeletek Tára, 1950. 7. szám, május 18.

³⁷ Lásd: 144/1950. (V.20.) M.T. rendelet a járások területének rendezéséről; 1/1952. (I.5.) B.M. rendelet a tokaji járás megszüntetéséről; 2/1956. NET határozat egyes járások megszüntetéséről = Magyar Közlöny, 1956. 4. szám, január 18.; 18/1961. NET határozat a putnoki járás megszüntetéséről = Magyar Közlöny, 1961. 92. szám, december 10.; 9/1962. NET határozat az abaújszántói és a szikszói járás megszüntetéséről = Magyar Közlöny, 1962. 42. szám, június 15.; 11/1981. NET határozat a mezőcsáti járás székhelyének áthelyezéséről = Magyar Közlöny, 1981. 58. szám, szeptember 26.

³⁸ 1983. évi 26. tvr. a tanácsokról szóló 1971. évi I. tv. módosításáról és egyes tanácsi hatáskörök rendezéséről = Magyar Közlöny, 1983. 61. szám, december 28.

Sátoraljaújhely, Szerencs) és egy városi jogú nagyközség környék (Edelény) alakult.³⁹ 2013. január 1-jei hatállyal az országgyűlés visszaállította a járásokat.⁴⁰

Az alábbi táblázat a várossá nyilvánítás időrendjében tartalmazza Borsod-Abaúj-Zemplén megye városait, 1950. március 16-tól napjainkig. Korábbi adatokat csak az ezt megelőzően is városi rangú Miskolc és Sátoraljaújhely jogállásával, illetve Szikszó átmeneti megyeszékhelyi státuszával kapcsolatban közölök.

város neve	várossá nyilvánítás		névváltozás, járási székhelyi jogállás, megyeszékhelyi jogállás
	időpontja	megyei sorrendje	
Miskolc	1871-től rendezett tanácsú város; 1909. január 1-től törvényhatósági jogú város; 1950. június 15-től megyei város; 1954. november 28-tól megyei jogú város; 1971. április 25-től megyei város; 1990. december 1-től megyei jogú város	1.	1945. december 31-ig Borsod vármegye, 1946. január 1-től Borsod-Gömör vármegye, 1950. március 16-tól Borsod-Abaúj-Zemplén megye székhelye 1950. március 16-tól 1984. január 1-ig és 2013. január 1-től járási székhely
Sátoraljaújhely	1899-től rendezett tanácsú város; 1929. június 29-től megyei város; 1950. augusztus 15-től város; 1954. október 1-től járási jogú város; 1971. április 25-től város	2.	1950. március 16-ig Zemplén megye székhelye 1950. március 16-tól 1984. január 1-ig és 2013. január 1-től járási székhely
Ózd	1949. január 1-től megyei város, 1950. augusztus 15-től város; 1954. augusztus 1-től járási jogú város; 1971. április 25-től város	3.	1950. március 16-tól 1984. január 1-ig és 2013. január 1-től járási székhely
Kazincbarcika	1954. február 1-től járási jogú város; 1971. április 25-től város	4.	2013. január 1-től járási székhely

³⁹ 23/1983. NET határozat a megyei irányításban közreműködő városok, városi jogú nagyközségek és városkörnyéki községek kijelöléséről = Magyar Közlöny, 1983. 61. szám, december 28.

⁴⁰ 2012. évi XCIII. törvény a járások kialakításáról, valamint egyes ezzel összefüggő törvények módosításáról; 218/2012. (VIII.13.) Korm. rendelet a járási (fővárosi kerületi) hivatalokról; 66/2015. (III. 30.) Korm. rendelet a fővárosi és megyei kormányhivatalokról, valamint a járási (fővárosi kerületi) hivatalokról.



Tiszaújváros	1966. március 31-től járési jogú város; 1971. április 25-től város	5.	Várossá nyilvánításakor a neve Tiszaszederkény; 1970. április 22- től Leninváros; 1991. február 1-től Tiszaújváros. 1981. december 31-től 1984. január 1-ig és 2013. január 1-től járási székhely.
Sárospatak	1968. augusztus 20-tól járési jogú város; 1971. április 25-től város	6.	1956. január 31-ig és 2013. január 1-től járési székhely.
Mezőkövesd	1973. április 15.	7.	1950. március 16-tól 1984. január 1-ig és 2013. január 1-től járási székhely
Encs	1984. január 1.	8-9.	1950. március 16-tól 1984. január 1-ig és 2013. január 1-től járási székhely
Szerencs	1984. január 1.	8-9.	1950. március 16-tól 1984. január 1-ig és 2013. január 1-től járási székhely
Edelény	1986. január 1.	10-11.	1950. március 16-tól 1984. január 1-ig és 2013. január 1-től járási székhely
Tokaj	1986. január 1.	10-11.	1950. március 16-tól 1952. február 1-ig és 2013. január 1-től járási székhely
Szikszó	1989. január 1.	12.	1946. január 1-től 1950. március 16-ig Abaúj megye székhelye 1950. március 16-tól 1962. július 1-ig és 2013. január 1-től járási székhely
Putnok	1989. március 1.	13-14.	1950. március 16-tól 1961. december 31- ig és 2013. január 1-től járási székhely
Sajószentpéter	1989. március 1.	13-14.	1950. március 16-tól 1950. június 1-ig járési székhely
Mezőcsát	1991. január 1.	15.	1950. március 16-tól 1981. december 31- ig járási székhely
Szendrő	1996. július 1.	16.	
Felsőzsolca	1997. július 1.	17.	
Borsodnádásd	2001. július 1.	18-20.	
Emőd	2001. július 1.	18-20.	
Gönc	2001. július 1.	18-20.	1950. március 16-tól 1950. június 1-ig és 2013. január 1-től járási székhely
Nyékkládháza	2003. július 1.	21.	
Abaújszántó	2004. július 1.	22-23.	1950. március 16-tól 1962. július 1-ig járési székhely
Cigánd	2004. július 1.	22-23.	2013. január 1-től járási székhely
Pálháza	2005. július 1.	24.	
Alsózsolca	2007. július 1.	25.	
Rudabánya	2008. július 1.	26.	
Mezőkeresztes	2009. július 1.	27-28.	1950. március 16-tól 1950. június 1-ig járési székhely



Sajóbábony	2009. július 1.	27-28.	
Onga	2013. július 15.	29.	

Sárospatak 1968. évi várossá nyilvánítását megelőző évben Borsod-Abaúj-Zemplén megyének tehát mindössze öt városa volt: Miskolc megyei jogú város, valamint Kazincbarcika, Ózd, Sátoraljaújhely és Tiszaszederkény járási jogú városok. 1966. január 1-jén a járási jogú városok területe és népességszáma az alábbiak szerint viszonyult Sárospatakhoz:

járási jogú város neve	területe (kh)	népessége (fő)
Kazincbarcika	6.376	27.404
Ózd	9.782	39.850
Sátoraljaújhely	9.686	16.539
Tiszaszederkény	5.150	7.298
Sárospatak	24.256	13.457

Látható, hogy közigazgatási terület szempontjából Sárospatak messze felülmúlta a négy várost, sőt lakosságában Tiszaszederkényt is jócskán meghaladta. Nyilván nem versenyezhetett azonban az 1945 után városi rangra emelt másik két település (Kazincbarcika, Ózd) kiemelt ipari beruházásaival és az ehhez betelepített munkássággal. Mindenesetre tény, hogy az 1949-ben alkotmányosan rögzített szovjet típusú államszervezetben közel húsz évre volt szükség, hogy Borsod-Abaúj-Zemplén megyében ne ipari, hanem történelmi-kulturális szempontok szerint hajtsanak végre várossá nyilvánítást. E tekintetben Sárospatak lett az „első fecske”.



Sáropatak határában